

Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro

Edición dun manuscrito de 1935 que recolle as paremias máis usadas naquela data en Grou, unha aldea do suroeste de Galicia.

Palabras clave: paremioloxía galega, traballo de campo.

Edition of a manuscript dated of 1935 which compiles the most used idioms by that date in Grou, a village located in the southwest of Galicia.

Keywords: Galician paremiology, fieldwork.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

1. Once anos despois de publicar eu un traballiño de fraseoloxía de tema relixioso na revista *Encrucillada* (12, 1979, 163-195) recibíuse na Redacción unha carta de Bieito Fernández, datada no 12.1.1990. A carta ofrecía para publicación a copia parcial *dunha vella libreta* que contiña 13 oracións populares galegas recollidas por el en 1935.

En nome da revista respondílle eu. Pasados algúns anos, volvemos estar en contacto e el, sabedor do meu interese pola divulgación dos refráns galegos, remitíume a xenerosa fotocopia dunha parte meirande desa *vella libreta* na que primeiro (páxinas 1-36) figura unha colección de 254 refráns que el recollera en Grou (Lobios) para que eu os incorporase ós meus fondos (*para aumentar os que de seguro terá recollido*). Engadiu 13 fotocopias, que parecen conter 26 páxinas máis desa *vella libreta*. O contido é o seguinte: 9 pp. con 14 *Orazóns varias*; 3 pp. con 9 citas de tipo sociolingüístico; 6 pp. con dúas nadalaiñas e 3 pp. con un romance. O colector anota que un dos cantos de reis recolleuno en Silvares de Grou en xaneiro de 1937 e o outro en Bande en 1946; e que o *Romance* o recolleu en Grou o 16.10.1936. Para a cronoloxía daquel manuscrito temos, polo tanto, dúas datas límite: a de 1935 (que el dá na carta primeira) e maila de 1991, que aparece ó citar na páxina 59 un artigo de Ramón Mariño publicado na revista *Grial* no segundo trimestre dese ano.

Lamentablemente neste medio tempo aconteceron dúas cousas. A primeira é que nun traslado de domicilio eu extraviei esas fotocopias e a segunda que, agora que dei con elas, xa non está entre nós o xeneroso colector, que morreu en 1999.

Interpretando a intención do colector e como merecida homenaxe quero dar á luz este *Refraneiro de Grou (Lobios)* pero non como parte dun conxunto senón como conxunto con entidade propia, polo que direi máis en diante.

2. Bieito Fernández Álvarez, (Silvares de Grou, Lobios, 1909 – Lugo, 1999) foi un galeguista moi activo, dende a súa mocidade de mozo emigrante en Bos Aires (1926-1935), nos difíciles tempos da guerra civil (1936-1939) xa en Galicia, nos nada fáciles tempos da posguerra e nos esforzos por xerar unha transición política. Garda forestal de profesión, sempre tivo na cabeza e no corazón a idea dunha Galicia dona de si e estivo en moitos intentos de artellar grupos de traballo nesa dirección. Bieito Fernández foi unha desas persoas que constrúen o futuro cultural e político dun país fuxindo de todo protagonismo persoal e, por esa razón, a historia case nunca é xusta con eles. García Bodaño defíneo como “unha persoa leal e firme e solidaria. Unha persoa de elevados valores humanos, cun profundo amor pola súa patria galega, correcto e prudente, mais tamén decidido e consecuente na defensa e propagación dos ideais galeguistas”. Puiden asistir trala morte de Bieito Fernández á homenaxe que recibiu no seu Grou natal o día 20.6.1999, na que se descubriu un monolito e placa que perpetúa a súa memoria. Pouco a pouco empezan a aparecer, basicamente en blogs e outras publicacións electrónicas, referencias e mesmos textos autobiográficos do noso paremiólogo ¹.

3. O refraneiro que me remitiu leva o seguinte título: *Refraneiro galego recollido na parroquia de Grou (Lobios) por Bieito Fernandes do Palheiro*.

O refraneiro contén 254 refráns e está dividido en dúas partes: unha primeira na que ofrece refráns dos diferentes meses do ano e outra (que titula *Varios*) de tema misceláneo. Nesta edición alfabetizo as dúas partes indicando as páxinas do manuscrito en cada caso entre paréntese. O refraneiro aparece numerado polo colector das páxinas 1 á 36, estando esta última xa en branco. Os refráns chegan, polo tanto, á páxina 35

¹ Para a biografía de Bieito Fernández pódense encontrar referencias na revista *A Fouce*, que testemuña que foi membro fundador da Sociedade Nacionalista Pondal (*A Fouce* 14, 15.6.1930; 4), e dela momentaneamente presidente (*A Fouce* 69, abril 1933, 4). Nesta revista publicou “A prensa de Galiza” (60; 15.5.1933; 2); “Necesidade d’ unha publicación agrícola” (67, xaneiro 1934;2), “A xuventude galega e o arredismo” (76; nov-nadal 1934; 3); “Nazionalismo económico” (82, agosto 1935; 1) e outros co nome da casa “do Palheiro” ou co pseudónimo *Heraldo*. As súas preocupacións son o problema agrario, a lingua galega, a necesidade dunha arte galega e maila independencia de Galicia.

Máis recentemente empezaron a aparecer documentos en revistas e na Rede. Véxase no blog de Marcos Valcárcel (VALCÁRCCEL 2006) o manifesto que espallou o 25.7.1936. Véxase tamén o blog de Silvio Falcó (FALCÓ 2008) e a edición electrónica da revista *Arraianos*. Véxanse tamén as referencias a Bieito na longa introdución de Xosé M. Núñez Seixas á reedición facsímil da revista *A Fouce* (NÚÑEZ 1992).

Da homenaxe que se lle fixo en Lobios deu conta *La Región* (21.6.1999; 9) baixo o título “Bieito Fernández, ‘estrela que xa eres aturuxo”’.

pero na portada sen numerar, baixo o título e o nome do colector, están anotados dous refráns do mes de xaneiro.

Este pequeno refraneiro é valioso pola data e mais pola fidelidade da recolleita, xa que algúns refráns aparecen aquí por primeira e única vez e tamén porque algunhas palabras aparecen aquí por primeira vez en contexto paremiolóxico, coma *més* (1), *grañeiro* (98), *sobreixe* (149), *portairo* (209); *agostiña* (adx.) (41); *derrudo* oposto a *froumudo* (245), *esperingallado* (130), *furrica* oposto a *dura* (62), *guldrida* (230); *chura* (que non parece de *churir* senón de *churar* “florecer”) (107), *escarapetea* (20), *gol* (de *goler*) (202); obsérvanse peculiaridades gramaticais coma *ixame* (37), *ixamea* (20), *oubiar* (142), *colle* (ind.) (80) contra *culle* (imp.) (85), *ares* (s. pl) (87), *caibe* (156), *agalimar* (192), *andádalas* (45), *decaio* (28), futuro de subx. (32, 85, 171, 204), *ca* (conx. expl.) (111, 141); *mal* é subst. ou adv. pero o adx. é *mau* (207) / *má* (199), aínda que tamén *mala* (148, 172). É curioso que sitúe os refráns de san Miguel (29.9) no mes de outubro.

Non é a única vez que Bieito Fernández recolleu elementos da nosa tradición oral: na revista *A Fouce* (87, maio 1936; 4) dáse conta de que Bieito recollera e remitira un *alalá de Lobeira* do que alí se informa que xa quedara incorporado ó repertorio das corais galegas daquela cidade. Era ben que alguén comprobase se é o mesmo *alalá de Lobeira* que Xaquín Lorenzo recolleu para a Coral de Ruada ou se é outro diferente.

A grafía desta edición, como é natural, é a grafía orixinal do manuscrito coas mínimas intervencións nos casos que sinalo. Uso a puntuación que hoxe é habitual, maioritariamente nos refráns de verbo elíptico (*Xaneiro, xeadeiro*). Debo advertir que Bieito asina normalmente como Bieito Fernández ou como Bieito Fernández do Palleiro (nome da súa casa, en Grou). No encabezado deste refraneiriño utiliza a grafía *Fernandes do Palheiro* e algunha vez máis escribe *lhe* por *lle* (refráns 80,162,179,181) e *trabalhiño* por *traballiño* (125). Pero o lector debe saber que son as únicas excepcións fronte ó sistemático uso do dígrafo *ll²* e que tampouco estende en ningún caso esa opción a outras semellantes.

Sirva esta edición como homenaxe póstuma ó colector que mos remitiu para que corresen e non se perdesen. Vaia tamén a miña gratitude á familia.

² *lle* (refs. 7, 84, 173, 216, 219, 224, 231) así como *váelle* (ref. 1), *palleiro* (2,10), *chámaselle* (113), *sábelle* (158) etc.

Refraneiro galego recollido na parroquia de Grou (Lobios) por Bieito Fernandes do Palheiro

Xaneiro

1. **A sacha á més en xaneiro váille por un esterqueiro.** ms.: "més" (1).
2. **En xaneiro meia arca e medio palleiro** (1).
3. **En xaneiro poda lixeiro** (1).
4. **En xaneiro ponte no outeiro; se ves verdegar, ponte a chorar; e se ves secar, ponte a cantar.** ms.: "põnte" (1).
5. **En xaneiro sabe a auga coma carneiro** (1).
6. **En xaneiro, becerro enteiro** (1).
7. **O luar de xaneiro non ten compañeiro, só o d'agosto que lle dá polo rostro.** ms.: "so", "pol-o" (1).
8. **O paxariño arteiro fai o niño no mes de xaneiro** (00).
9. **O que queira bo alleiro semente no mes de xaneiro** (00).
10. **Xaneiro berceiro, nin boa tulla nin bo palleiro** (1).
11. **Xaneiro, xeadeiro** (1).
12. ***Hasta xaneiro calquera vaca pasa o regueiro** (1).

Febreiro

13. **Cando a Candeloria chora vai o inverno fóra; que chore que cante, inda hai inverno atrás e adiante.** ms.: "fora" (2).

14. **Ehí vén o febreiro co seu cadeleiro.** ms.: "ven" (2).
15. **En febreiro mite obreiro, antes no fin ca no primeiro** (2).
16. **Febreiriño curto cos seus días 28, se durara máis catro non ficaba can nin gato.** ms.: "mais" (2).
17. **Febreiro ventoleiro, cada suco seu regueiro** (2).
18. **O febreiro a febreixar i-a porretiña do pan a medrar. O centeo** (2).
19. **O febreiro quente trai o diabo no ventre** (2).

Marzo

20. **Marzo marzán, á mañán cara de can; ó mediodía, ixamea a colmea; á noite chove, neva e escarapetea; e á mañán morre a ovella** (3).
21. **Marzo pelarzo e igualarzo** (3).
22. **Neve marzá vén á noite e marcha á mañá** (3).
23. **O sol de marzo queima a dama no palacio** (3).

Abril

24. **Abril e maio son as chaves do ano.** ms.: "Maio" (4).
25. **En abril augas mil; todas xuntas non apagan un candil** (4).
26. **En abril, augas mil coadas por un funil** (4).

27. **En abril, augas mil; todas caiben nun barril** (4).
28. **En Abril, déixame durmir; no maio, de meu me decaio** (4).
29. **Garda no pan pra maio e na leña pra abril ca che ha de cumprir.** ms.: "Maio", "Abril" (4).
30. **O Abril mete o porco no cubil** (4).
31. **O primeiro d'abril van os burros onde non deben ir** (4).
32. **Se o 10 d'abril o cuco non vir, ou o cuquiño é morto ou a fin quer vir** (4).

Maio

33. **Abril chuvioso, maio louro e sanxoán claro, valen máis cós bois e o carro.** ms.: "S. Xoán", "mais cos" (5).
34. **Pola Santa Cruz a viña reluz.** ms.: "Pol-a" (31).

Xuño

35. **A chuvia no sanxoán tolle o viño e non dá pan.** ms.: "S. Xoán" (6).
36. **A sardiña no sanxoán pinga no pan.** ms.: "S. Xoán" (6).
37. **O ixame de xuño anque for coma un puño** (6).
38. **Por san Pedro rega con medo; por san Beito rega a feito.** ms.: "S. Pedro,", "S. Beito,", "afeito", "Pol-o millo". Polo millo (31).

Xullo

39. **A auga de Seitura cura** (7).
40. **Pola Santa Mariña, rapa a túa añaña.** ms.: "Pol-a" (31).

Agosto

41. **A sardiña, agostiña** (8).
42. **En agosto seca monte e en setembro seca fonte.** ms.: "Agosto", "Setembro" (8).
43. **Se non chove en agosto terás bos nabos, bo viño e bo magosto** (8).
44. **Seitura pra segar e agosto pra mallar, 31 han de levar.** ms.: "Agosto" (8).
45. **Vas ó san Bartolomeu e vés polo san Xes, e as festas do vrau andádalas tes.** ms.: "S.", "vés", "pol-o", "andadal-as" (22).

Setembro

46. **A castaña en agosto quer arder e en setembro beber** (9).

Outubro

47. **Quen en san Miguel esterca, desd'a casa rega.** ms.: "S. Miguel" (10).
48. **Quen en san Miguel planta, un ano adianta.** ms.: "S. Miguel" (10).
49. **San Miguel das uvas, tarde vés e pouco duras.** ms.: "S. Miguel", "vés" (10).

Santos ou Novembro

[No tema tiña *Santos ou Novembro* e chatou *Santos*]

50. **Ditoso mes qu'empezas con tódolos santos e acabas con san Andrés.** ms.: "todol-os Santos", "S. Andrés". (11).
51. **O día de tódolos santos anda o pan e o viño por tódolos cantos.** ms.: "todol-os", "Santos". (11).

52. **O vrau do san Martiño dura en canto o can pasa o camiño.** ms.: "S. Martiño, dura" (24).

53. **Pola santa Cataliña deixa a túa campiña.** ms.: "Pol-a Sta. Cataliña, deixa" (27-28).

Natal

54. **O que non é día de santa Lucía, é pró outro día.** ms.: "Sta. Lucía, é pr'o" (26).

55. **O que vai ó san Silvestre a Souto vai nun ano e vén noutro.** ms.: "ven" (22).

Varios

56. **A boda e a bautizado non vaias sen ser convidado.** ms.: "bautizado, non" (27).

57. **A castaña vai con quen a apaña** (15).

58. **A chuvia d'orballeira é herbeira** (23).

59. **A galiña e a vaca polo bico o papa.** ms.: "pol-o" (21).

60. **A laranxa á mañán é ouro; ó mediodía, prata e á noite mata.** ms.: "ouro ó", "mediodía prata" (29).

61. **A leña torta o lume a corta** (29).

62. **A masa dura ó seu dono axuda, e a furrica pon a ama rica** (28).

63. **A mortos e a idos, non hai máis amigos.** ms.: "mais" (32).

64. **A ovella que ve moscar e non mosca, ou é cega ou tosca** (24).

65. **A pereira é de quen está á beira.** ms.: "veira" (22).

66. **A pita onde pon os ovos ten os ollos** (28).

67. **A poliña de xaneiro pon no colmeiro.** ms.: "pôn" (33).

68. **A porco gordo, untarlle o rabo.** ms.: "gordo untarlle" (27).

69. **Á porta do rezador non botes o grau ó sol; e á do que non reza nada, nen grau nen cebada** (14).

70. **A vaca do pobre, cando ha de parir, morre** (32).

71. **A vontade de comer fai á vella correr.** ms.: "comer," (24).

72. **Amor, con amor se paga** (17).

73. **Ano de herba, ano de m[erda]** (15).

74. **Ás nove déitate, home; e ás dez, muller, se a tes.** ms.: "deitate home, e ás dez muller" (24).

75. **Ás virxes, salves; ós santos, credos; e os cartos quedos.** ms.: "virxes salves, ós santos credos" (32).

76. **Babas de sapos nunca chegaron ás barbas dos homes** (16).

77. **Becerro de herba, becerro de m[erda]** (17).

78. **Ben *aúna quen mal come.** ms.: "auna" (29).

79. **Besta grande, ande ou non ande** (14).

80. **Besta vella non colle andadura e, se a colle, pouco lhe dura.** ms.: "andadura e se a colle pouco". [Obsérvese a grafía do pronome] (30).

81. **Besta vella, ós toxos co'ela** (15).

82. **Boi pequeno en corno carga** (24).
83. **Boi solto, de seu se lambe** (20).
84. **Cabalo dado non se lle mira a boca** (15).
85. **Cando a roliña rolar, culle o foliño e vai sementar** (16).
86. **Cando che dan unha ovella, culle a corda e vai por ela** (31-32).
87. **Cando Deus o quería, de tódolos ares chovía.** ms.: "todol-os" (16).
88. **Cando o ceo está color de lan, ou chove hoxe ou mañán** (28).
89. **Cando unha vella mexa, todos lle tén envexa.** ms.: "tén" (27).
90. **Cando vai o lobo á res ¡coitado do que ten tres!** ms.: "res, ¡coitado" (30).
91. **Cen esmolas non fan un xantar** (16-17).
92. **Comida sen grasa, pan sen tasa** (17-18).
93. **Corre o ouro pr'ond'o tesouro** (27).
94. **Costureira sen dedal cose pouco e mal.** ms.: "dedal, cose" (25-26).
95. **Cousa gabada, cousa c[agada]** (17).
96. **Chámame can pero dáme pan.** ms.: "dame" (18).
97. **De costipación e grandes ceas están as tumbas cheas** (20).
98. **De grañeiro a grañeiro, o tomo dun carneiro; e de pataca a pataca, o dunha vaca.** ms.: "carneiro, e de pataca a pataca o" (24).
99. **De vello, gaitero** (15).
100. **Deus consente e non é sempre** (25).
101. **Do año d'abril garda pró mandil; e o do maio, se cho piden, daio.** ms.: "pr'o", "maio se cho piden daio" (25).
102. **Do dito ó feito hai un gran treito** (28).
103. **Do que non se ve non se dá fe.** ms.: "fé" (18).
104. **Dos desenganos viven os escribanos** (26).
105. **Dous candiles a arder botan unha casa a perder.** ms.: "arder, botan" (24).
106. **En cada roca, seu fuso; e en cada terra, seu uso.** ms.: "En cada roca seu fuso e en cada terra seu uso" (27).
107. **En canto chura e madurece, un palmo crece.** ms.: "Pol-o liño". Polo liño (19-20).
108. **En canto teño avea non vou á tulla allea** (21).
109. **En tempo de guerra non se limpan armas.** ms.: "guerra, non" (25).
110. **Encoanto o forte labra, o delgado acaba.** ms.: "labra o" (29).
111. **Entre santos e natal, arreeiriño non vaias ó sal, ca perdes o burro e o capital.** ms.: "Santos", "Natal" (12).
112. **Entre santos e natal, ou ben chover ou ben nevar.** ms.: "Santos", "Natal" (12).
113. **Faguer e desfaguer chámaselle aprender.** ms.: "desfaguer, chámaselle" (25).

114. **Fai ben e non olles a quen** (23).
115. **Festa de curas, morte de burras** (33).
116. **Galiña de campo non quer capoeira.** ms.: "campo, non" (30).
117. **Galiña gorda por pouco diñeiro, ou está choca ou morreu no poleiro** (18).
118. **Garda que comer e non que faguer** (19).
119. **Gato escaldado á auga fría ten medo** (19).
120. **Grou, Grou, quen te viu e te deixou pouco gañou** (18).
121. **Grou, Grou, quen te viu e te deixou que mal andou** (18).
122. **Gustos e vontades non se poden mercar** (27).
123. **Hai que padecer pra merecer** (33).
124. **Home con bigote non precisa dote** (18).
125. **Home de chanca e muller de meniño, Deus che mos libre do meu trabalhiño.** [Obsérvase a grafía de "trabalhiño"] (32).
126. **Home pequeno, fol de veneno** (18).
127. **Horta mal collida e vaca mal munguida, non hai cousa máis perdida.** ms.: "mais" (33).
128. **Lúa nova tronada, trinta días mollada** (20-21).
129. **Máis vale casarse ca arruinarse.** ms.: "mais" (17).
130. **Mal esperingallado, morte no cabo.** ms.: "Mál" (33).
131. **Mentres dorme o ollo, descansa o óso.** ms.: "oso" (33).
132. **Mercar sen poder, é vender sen querer** (30).
133. **Moito e ben, non hai quen** (16).
134. **Muller composta saca o home de outra porta** (34).
135. **Muller doente, muller pra sempre** (34).
136. **Muller garrida, da primeira vez, parida.** ms.: "vez parida" (30).
137. **Muller rideira, ou p[uta] ou feiteiceira** (14).
138. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau; e na do carpinteiro, séntanse no chau** (22).
139. **Na casa do home de ben, carne grosa e pan tamén** (19).
140. **Na casa do home honrado, carne grosa e pan delgado** (19).
141. **Na semana de Ramos lava os teus panos, ca na da Pasión ou poderás ou non** (34).
142. **Na terra dos lobos hai que oubiar com'eles** (20).
143. **Nace o corvo na pena e sempre tira a ela** (34).
144. ***Nariz de can e c[u] de xente nunca está quente** (21).
145. **No enterro e na boda verás quen te honra.** ms.: "boda, verás" (33).
146. **Non hai atallo sen traballo** (15).
147. **Non hai cego que se vexa nin coxo que se coñeza.** ms.: "vexa, nin" (33).

148. **Non hai feira mala: o que un perde outro gaña** (14).
149. **Non hai feixe como o do sobreixe.** ms.: "ó" (21).
150. **Non hai mal que dure cen anos** (17).
151. **Non hai pan sen afán** (34).
152. **Non hai pega sen mancha negra** (26).
153. **Non hai sábado sen sol, nen romeu sen flor, nen meniña sen amor** (23).
154. **Nunca deixes arroteo por atallo, nen o seguro polo dudoso.** ms.: "pol-o" (15-16).
155. **Nunca sirvas a quen serviu, nin pidas a quen pediu** (17).
156. **O ano bisesto caibe a novidade nun cesto.** ms.: "bisesto," (22).
157. **O borracho di o que ten no papo** (18).
158. **O can ó lobo en xaneiro sábelles coma carneiro** (23).
159. **O can pra caza, quere ser de raza** (25).
160. **O can que máis ladra non é o que máis morde.** ms.: "mais" (15).
161. **O catarro cúrase co xarro** (21).
162. **Ó dente e ó parente hai que lle desimular sempre.** [Obsérvese a grafía do pronome] (31).
163. **O fruto basto trai o amo arrastro, e o rabo d'acabalo** (23).
164. **O fruto temperau carga en palla ou en grau.** ms.: "temperau, carga" (28).
165. **O home que ten a muller parida, ten qu'andar carreira abaixo, carreira arriba** (25).
166. **O leite co viño fai do vello meniño** (20).
167. **O lume ond'a estopa, vén o diabo e sopra.** ms.: "ven" (28).
168. **Ó martes nin o teu porco mates, nin o teu fillo cases** (26).
169. **O moíño e o castelo, o que o quer vélaio.** ms.: "moíño" (24).
170. **O porco celeiro non quer compañeiro.** ms.: "celeiro, non" (28).
171. **O que á hora non viñer, comerá do que trouxer** (29).
172. **O que acaba de comer e se vai deitar mala noite ha de pasar** (20).
173. **O que cabirtos mata e cabras non ten, d'algures lle vén** ms.: "ven" (21).
174. **O que canta na cama e asubía na mesa pouco xuízo ten na cabeza.** ms.: "mesa, pouco xuízo" (29).
175. **O que cedo madruga Deus o axuda** (14).
176. **O que co demo ata a viña, co demo a vendima** (26-27).
177. **O que con vergas atou nunca con cordas lidou** (14).
178. **O que dá unha pera quer unha mazán** (14).
179. **O que feo ama, bonito lle parece** (30).
180. **O que ha de levar o rato, que o leve o gato** (26).

181. **O que lhe queira tirar o forno á veciña, tape o isco con fariña.** [Obsérvese a grafía do pronome] (30).
182. **O que non aparece, esquece** (33).
183. **O que non poupa a leña, non poupa nada que teña** (25).
184. **O que non remenda non sai da tenda** (21).
185. **O que non rouba o ladrón aparece nun rincón** (19).
186. **O que non ten bois, ou antes ou despois** (31).
187. **O que non vai no saco vai na baraza** (26).
188. **O que queira librar as arcas, ande de bicas e de papas** (29).
189. **O que queira ter tenda que a entenda.** ms.: "têr" (28).
190. **O que queira un bo allal, seménteo no mes de natal** (12).
191. **O que rouba a ladrón ten cen anos de perdón** (19).
192. **O que s'agalima debaixo de folla dúas veces se molla.** ms.: "duas" (18).
193. **O que ten quen o chore, cada hora morre.** ms.: "chore cada" (30).
194. **O que vai á adega e non bebe é rolda que perde** (19).
195. **O sarampelo tres veces muda o pelo.** ms.: "sarampelo, tres" (31).
196. **Odre por odre, algún ha de ser podre** (17).
197. **Ollos que non ven, corazón que non sinte** (19).
198. **Onde entra o sol non entra o doutor** (20).
199. **Onde hai morte, hai má sorte.** ms.: "mâ" (26).
200. **Onde todos mandan e ninguén obedece, todo *fallece.** ms.: "mandan, e" (31).
201. **Os gatos só comen o mal garda do.** ms.: "so" (15).
202. **Pan duro, dente agudo; pan mol, de seu se gol** (23-24).
203. **Parente que non sirve e coitelo que non corta, anque os leve o río, non importa.** ms.: "río non" (34).
204. **Pasa o Antroido onde pudeses e a Noiteboa coas túas mulleres** (27).
205. **Pescador de caña máis perde ca gaña.** ms.: "mais" (18).
206. **Píllase máis depresa un mintirán ca un coxo.** ms.: "mais" (22).
207. **Polo bo tempo non te agaches e polo mau non te mates.** ms.: "Pol-o", "pol-o" (22).
208. **Polo San Pedro abre o rego.** ms.: "Pol-o S." (32).
209. **Portairo de homes, tente ca podes; portairo de mulleres, tente se queres.** Portairo (portelo) (20).
210. **Que chova que neve, quen come, bebe.** ms.: "come bebe" (33).
211. **Quen a vacas gabou nunca con bois traballou** (16).
212. **Quen adiante non olla atrás queda** (14).
213. **Quen contas non bota, contas non atopa** (29).

214. **Quen de seu se ofrece, de seu se mente** (31).
215. **Quen do alleo se viste, polas orellas se ispe.** ms.: "pol-as" (16).
216. **Quen lle doi o dente vai ó escabente** (20).
217. **Quen moito dorme pouco aprende** (15).
218. **Quen non anda do pé, non come do que quer.** ms.: "pe" (29).
219. **Quen porcós lle faltan, silveiras lle roncan** (17).
220. **Quen prás herbas nasce, no monte as pace.** ms.: "pr'as" (30).
221. **Quen ten burra e a vende, ben s'entende.** ms.: "vende ben" (31).
222. **Quen ten tenda que a atenda, e senón que a venda.** ms.: "se non" (15).
223. **Quen teña o tellado de vidro non tire coa pedra ó do veciño** (15).
224. **Quen teña vellos na casa, non me veña con queixas; non lle dea a comer garabanzos nen cereixas** (26).
225. **Ramos mollados, pascuas enxoiatas; ano de pan, de viño e de froitas** (14).
226. **Rei é quen rei non vé** (30).
227. **Rubiés ó mar, vellas a asoallar** (24).
228. **Rubiés ó nacente, chuvia de repente** (16).
229. **Sáchame no aguillón e réndame no pendón e estremarásme no montón.** ms.: "pendón, e". O millo (32).
230. **Sardiña que o gato leva guldrida vai** (19).
231. **Se o porco voara, non había ave que lle gañara** (25).
232. **Seméntame no po e de min non terás dó.** ms.: "do", "Pol-a mès". Pola mès (29).
233. **Sempre os moíños moan e os fornos cozan.** ms.: "moíños" (27).
234. **Sempre vai a língoa onde o dente doi** (32).
235. **Sol que regaña, chuvia que apaña.** ms.: "regaña, chuvia" (23).
236. **Tan grande o uriciño, tan grande o mazarquiño** (32).
237. **Tempo de neve, tempo alegre** (23).
238. **Tronco mudado, tronco acabado** (30).
239. **Un sábado a chover é coma un borracho a beber.** ms.: "chover, é coma" (23).
240. **Vaca d'Entrimo e muller de Gaiás, fuxe d'ela coma dos cas.** ms.: "d'ela" (23).
241. **Vaca gabada, non enche a canada; e, se a enche, dá a patada.** ms.: "e se a enche dá" (34).
242. **Vaca que non dá leite, quer se tumbe, quer se deite.** ms.: "tumbe quer" (31).
243. **Val máis corda *vacía ca ruín mercancia.** ms.: "mais" (22).
244. **Val máis deixar a ruís ca pedir a bos.** ms.: "mais", "ruís" (21).
245. **Val máis eido derrudo ca monte froumudo.** ms.: "mais" (21).

246. **Val mais o pouco ben aforrado, ca o moito mal gastado** (28).
247. **Val máis onza de trato, ca arroba de traballo.** ms.: “ca @. de”. [A grafía da palabra “arroba” é “@”] (32).
248. **Val máis rubiés na cara ca perdas na casa.** ms.: “mais” (18).
249. **Vale máis a pegada dun boi cá de cen mosquitos.** ms.: “mais”, “ca” (16).
250. **Vale máis quen Deus axuda ca quen cedo madruga.** ms.: “mais” (17).
251. **Vale tanto o ben poupado como o ben gañado.** ms.: “poupado, como” (25).
252. **Van as leis onde queren os reis** (21).
253. **Vístete, cepo, e serás un mancebo.** ms.: “Vístete cepo e” (27).
254. **Xeada na lama, chuvía na cama** (16).

Bibliografía

- ANÓNIMO (2005): “Biografía dun fuxido arraiano” en *Arraianos* 3, primavera 2005; 26-29. [<http://www.arraianos.com/ARRAIANOS3.pdf> // 12/09/2008].
- ARRAIANOS: <http://www.arraianos.com/ARRAIANOS3.pdf> [Data de consulta: 12/09/2008].
- FALCÓ, Silvio (2006): <http://eu-e-galiza.blogspot.com/2006/10/biografa-de-bieito-fernandez.html> [Data de consulta: 10/08/08].
- <http://eu-e-galiza.blogspot.com/2006/10/ao-povo-de-grou.html> [Data de consulta: 10/08/08].
- <http://eu-e-galiza.blogspot.com/2006/10/correspondencia-de-bieito.html> [Data de consulta: 10/08/08].
- FERNÁNDEZ, Bieito: [“Diario dun fuxido galego”] en *Arraianos* 3, primavera 2005; 26-28. [<http://www.arraianos.com/ARRAIANOS3.pdf> // 12/09/2008]. A edición non permite ve-lo título. No final asina Bieito Fernández dicindo “Rematado en Grou, Lobios o día 12 de abril de 1937”. Hai unha engádegas da revista que di “Artigo cedido pola Asociación Cultural Pomba do Arco, Foz, A Mariña Lucense.
- A Fouce. Periódico galego (Publicación da I.N.G.)* I (1.1926-4.1931); II (15.4.1931 – 17.12.1933); III (25.6.1923 a 10.1923). Reedición facsímile; Nova Galicia Edicións, Vigo 1995.
- GARCÍA BODANO, Salvador (1999): “Contra o silencio dos días” en *El Correo Gallego* 20.6.1999.
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé M. (1992): “‘A Fouce’ e o nacionalismo galego en Buenos Aires (1926-1936)” en *A Fouce. Periódico galego*. Vigo, Nova Galicia Edicións 1995; 27 páxinas sen numerar.
- VALCÁRCEL, Marcos (2006): <http://asuvanasolaina.blogspot.com/2006/10/bieito-fernandez-adhesin-unha-homenaxe.html> [Data de consulta: 10/08/08].